

**ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS
VASLUI
XXI, 1999**

**CONSIDERAȚII ANTROPOLOGICE ȘI
DEMOGRAFICE PRIVIND POPULAȚIA DIN
NECROPOLELE "A" ȘI "B" DE LA ICLOD**

**Laurenția GEORGESCU,
Emma Mădălina GEORGESCU**

I – DATE PRELIMINARE

Studiul antropologic al populațiilor neolitice a fost abordat în același context cu studiile ocupaționale, a mediului înconjurător în care trăiau, următându-se aspecte demografice (mortalitatea, speranța de viață etc.), sau de patologie.

Cercetarea arheologică din ultimii ani de la Iclod (satul Iclod, jud. Cluj), în punctul "Pământul Vlădicii", situat lângă Someșul Mic, au dus la descoperirea a două cimitire și a așezării lor, la aproximativ 300m, distanță. Arheologul Gheorghe Lazarovici, încadrează materialul descoperit, în special ceramica, în orizontul cronologic Vinča – Turdaș târzie – Vinča C. Din punct de vedere cultural, așezarea și cimitirele fac parte dintr-un grup de sinteză format în zona Clujului, în Valea Someșului Mic și probabil pe cursul inferior al Arieșului, grup numit "Grupul Iclod" de Gh. Lazarovici la Congresul IX, de la Nice în 1976.

Ne-au revenit pentru studiu, înhumății descoperiți în cele două necropole "A" și "B", cu o stare de conservare extrem de deficitară (slabă din cauza deselor inundații a Someșului Mic și a solului coroziv).

Scheletele au fost depuse în decubit dorsal (poziție întinsă pe spate) cu fața la est. Distanța dintre morminte este mică fără întretăieri.

Lângă fiecare schelet au fost depuse 6-7 vase ofrandă, spatule de șist, topoare, dălți șlefuite etc.

Multe morminte au fost distruse din vechime, parțial sau total – datele ne-au fost furnizate de către Dr. Gheorghe Lazarovici căruia îi mulțumim pentru solicitare dar și pentru condițiile pe care le-am avut pentru studiu.

CIMITIRUL "A" ICLOD: Analiza mortalității și a duratei vieții după vârsta aproximativă pe care subiecții o aveau la data decesului, prin gruparea lor după sex și vârstă biologică și cronologică subliniază următoarele.

-Mortalitatea cea mai ridicată o avem în rândul bărbaților de 51,22%, urmată

de a femeilor de 14,64% și a copiilor între 0-14 ani de 12,14%, cu două cazuri în intervalul de vârstă 7-14 ani, deci de 9,75%. Menționăm că avem 9 morminte distruse din vechime, deci un procent de 21,94%.

-Indicii brui care țin seama de structura pe vârste, ne atestă posibilitatea de a avea aici o populație în general cvasistabilă cu structurile I, II și III, dar cu corecțiile respective pe tip de generații succesive calculate la terminarea cercetărilor în necropolă. Posibil 2-3 generații.

-Speranța de viață calculată pe intervalele internaționale de vârstă, în grupa de 0-14 ani, ne dă o speranță de viață de 28,4 ani, iar în intervalul de 20-30 de ani de un maximum de 20,2 ani, permitându-ne o corecție de 1 – 2-3 ani la limita maximă a generației.

-În ceea ce privește repartitia pe sexe, vârstă a înhumaților din necropola Iclod "A", situația se prezintă astfel:

-În intervalul de vârstă, 0-14 ani, mortalitatea este de 12, 14% din care 2,43% fete, 2,43% băieți, iar 7,31% nedeterminabile sex.

-În intervalul de 20 – 40 de ani mortalitatea bărbaților este de 24,39% și a femeilor de 4,63%. Nu avem nici un subiect decedat după limita de vârstă 60-x ani. Dar, avem doi subiecți (= 4,63%) care se apropie de vârsta de 55 de ani, un bărbat și o femeie;

-Un semn de întrebare pentru noi, dar numai în acest moment al cercetărilor, este mortalitatea scăzută în intervalul de vârstă de 14-20 de ani, adică ea este de 7,31%. Vom vedea ce se va mai descoperi în anii ce vin în acest areal de cercetare.

Vârsta limită a fertilității la acest grup uman cercetat s-a ridicat ceva mai mult, ceea ce aduce un spor de 8,2% la formarea unei populații ceva mai stabile. Noi nu am avut de cât cei 41 de subiecți care au fost descoperiți înhumați în necropola "A" de la Iclod în cercetare, nu și populația care a continuat să trăiască în așezare în decursul anilor care au trecut.

Sub raportul analizei antropologice de detaliu, eșantionul prezintă următoarele caracteristici:

-Fondul predominant mediteranoid – gracil cu unele caractere protoeuropoide atenuate la unii subiecți. Prezența, ca la "Gura Baciului" a unui bărbat alpinoid. Avem componente mezocrane, mezo-dolicocrane, mezo-brahicrane. Acești mediteranoizi s-au format fie plecând de la un tip paleolitic de factură mai gracilă, sau este vorba și de infiltrarea unor indivizi din zone mediteraniene, poate fi vorba și de o origine locală (Olga Necrasov).

-În ceea ce privește tipul alpinoid de la Iclod "A", acesta poate s-a format pe un fond protomediterranoid prin evoluție pe loc, cât și pe seama unui fond protoeuropoid (cromanoid), sau prin infiltrare regională.

Neomogenitatea antropologică a acestui "Grup Iclod", nu poate surprinde dat fiind pendulările teritoriale – nomadismul, a căror caractere au fost surprinse în urma studiului morfofuncțional al scheletelor postcraniene.

Datele surprinse de noi – ca și de alți antropologi pe alte serii – sunt următoarele:

-la nivelul inserțiilor musculare, s-a observat o puternică dezvoltare la unii subiecți a tricepsului și a scurtului supinator; o puternică dezvoltare a inserției deltoidiene și a marelui pectoral. Analiza succintă a acestor subiecți ar putea constata că subiecții respectiv lucrau la muncile agricole, putând face și diferențieri stângadreapta, pentru munci cu diferite solicitări ocupaționale, munci manuale grele.

-femeile prezintă la nivelul inserțiilor musculare, rugozități și torsionări foarte pronunțate în unele cazuri, ele fiind în majoritate platimere, hiper – platimere. Tibiile sunt platicemice (în majoritatea cazurilor care au putut fi recuperate pentru acest

studiu cu o puternică torsiune, platourile tibiale sunt retroverse, iar cele medicale sunt foarte puternic deviate spre partea posterioară, cel lateral este deviat spre exterior. Marginea antero – inferioară a tibiei prezintă fațete suplimentare de articulare cu astragalul numite "fațete orientale". Toate acestea sunt legate de nomadism, de statul în poziție chircită (ciucit) pe jos, corelate binențeles cu platimeria, platicnemia, pilastrul și în unele cazuri cu fosa subtrohanteriană.

În ceea ce privește talia, ea a fost calculată după metodele lui Bach și Bretinger. Aceste metode aplicate, ne-au dat valori care au putut să se concentreze în mod egal la bărbați în grupele submijlocie, mijlocie, supramijlocie și înaltă (161,18 cm. – 177,3 cm), iar la femei în grupele mică, submijlocie, mijlocie, supramijlocie tangentă cu taliile înalte (148,2 cm. – 159, 4 cm.)m cu un singur caz cu talie înaltă 169,78 cm.

CIMITIRUL "B" ICLOD: Analiza mortalității și a duratei vieții după vârsta aproximativă pe care subiecții o aveau la data decesului, prin gruparea lor după sex și vârstă biologică și cronologică, subliniază următoarele:

-Mortalitatea cea mai ridicată o avem în rândul bărbaților și este de 40,97%, urmată de cea a femeilor de 26,8% și a copiilor de 7,3%, cu două cazuri în vârstă de 6 ani și un caz de 12-14 ani. Menționăm că 10 morminte sunt distruse, deci un procent de 24,3%!

-Indicii bruți care țin seama de strucutura de vârstă, ne atestă posibilitatea de a avea aici o populație relativ stabilă, cu structurile I-II, dar cu corecțiile respective de tip de generații succesive calculate la terminarea cercetărilor în necropolă, posibil 2-3 generații.

-Speranța de viață calculată pe intervalele internaționale de vârstă în grupa 0-14 ani, ne dă o speranță de 26,8 ani, iar în intervalul de 20 – 30 ani cu un maxim de 22,2 ani, ceea ce permite o corecție de 1,8 ani la limita maximă a generației.

-În ceea ce privește repartitia pe sex-vârstă a înhumaților din necropola "B" de la Iclod, situația se prezintă astfel:

-În intervalul de 0- 14 ani, așa cum am mai menționat, mortalitatea este de 7.3%;

-În intervalul de 20 – 40 de ani, mortalitatea bărbaților este de 26,8% iar a femeilor de 9,75%. Nu avem nici un decedat după limita de vârstă de 60 de ani.

-În intervalul de vârstă de 14-20 de ani avem un număr de 7 adolescenți (1,7%), patru cazuri aparțin fetelor și două băieților, cu un caz nedeterminabil sex.

Vârsta limită a fertilității la acest grup uman cercetat, nu s-a putut determina din cauza slabei conservări a subiecților studiați.

Sub raportul analizei antropolopogice de detaliu, eșantionul prezintă următoarele caracteristici:

-Același fond, predominant mediteranoid – gracil și cu unele caractere protoeuropeide atenuate la unii subiecți. Avem și în această necropolă prezența a două cazuri alpine, tot bărbați. Componentele sunt mezocrane mezo-dolicocrane, mezobrahicrane, Justificarea acestor tipuri care aparțin necropolei "B" de la Iclod, este aceeași ca a tipului de alpinoid ce a fost determinat între subiecții necropolei "A" de la Iclod, ca să nu ne repetăm.

În urma studiului morfofuncțional la nivelul scheletului postcranian, au ieșit în evidență aceleași detalii ca și la subiecții din necropolă "A" de la Iclod, deci vom avea aceleași solicitări ocupaționale și aceleași rezultate obținute în urma studiului nomadismului.

În ceea ce privește talia, ea a fost calculată după metoda lui Bach și Bretinger. Valorile obținute s-au concentrat în mod egal în grupa bărbaților între

limitele 151,8 cm. – 174,4 cm., deci între limitele taliilor mici, mijlocii submijlocii, supramijlocii și mari. La femei valorile s-au concentrat între limitele 153,0 cm. – 169,2 cm., ceea ce corespunde taliilor submijlocii, mijlocii, supramijlocii și mari (înalte).

Ceea ce dorim să subliniem este faptul că subiecții ce aparțin necropolei "B" de la Iclod, au un grad de fosilizare mai mare de cât subiecții din necropola "A" de la Iclod.

Populația înhumată în necropolele "A" și "B" de la Iclod, se prezintă în unele cazuri la limita de tangentă cu bătrânețea, deci acest lucru este posibil datorită unor condiții nu așa de grele de viață, deoarece clima mediteraniană asigură și omul și animalul. Această populație practică intens agricultura, creșterea vitelor și obiceieurile populației neolitice pe care cercetarea arheologică - Gheorghe Lazarovici – și faunistică Maria El Sussi, le-a menționat.

Dat fiind starea slabă de conservare a subiecților, anume probleme nu s-au putut studia. Nu avem nici un caz de patologie.

MORMÂNTUL DE LA CLUJ – ARHIVE

În vara anului 1969, cu prilejul lucrărilor pentru fundația "Arhivele Statului" din Cluj – Napoca (Str. Mihail Kogălniceanu, 10), în momentul săpării celor două casete pentru consolidarea stâlpilor, în caseta 1 la circa 1 metru – vest de marginea unei pivnițe medievale, la o adâncime de 6 – 6,50 metri, a fost găsită groapa unui mormânt ce conținea resturile unui schelet uman, lângă care erau depuse 7 vase în fragmente mari, plus fragmente mici de la alte vase, un vas gen "vază" tip Iclod, două topoare din rocă cenușie și un zdrobitor din cvartit, inventar tipic neolitic (Gheorghe Lazarovici în "Inventarul a două morminte neolitice de la Cluj – Napoca – Cluj – Arhive" – 1977) tipic Iclod

Inhumatul a fost depus pe pământul lutos – nisipos, cu bucăți de cărbune și ocră galben decolorat. Scheletul este foarte slab conservat deși era petrificat și reprezentat prin puține segmente pentru studiu de detaliu.

El aparține unui bărbat de 40 – 55 de ani (M II), cu facialul complet distrus. Mandibula reprezentată fragmentar, are gonionul răstrânt puternic înafară, cu un corp masiv reliefat. Formula dentară prezintă în intervalul premolar 1 – molar 2 dreapta – stânga, are o uzură dentară de gradul IV, cu o carie laterală de graul II, penetrantă la molarul 2 dreapta. Bărbia este dreaptă, puternic reliefată.

Din studiul morfofuncțional și metric al segmentelor păstrate din scheletul postranian, se rețin următoarele:

- femere platimere tangent cu hiperplatimere;
- tibiile platicnemice cu "fațete orientale";
- reliefuri puternice la nivelul inserțiilor musculare în urma suprasolicitării ocupaționale;
- individul extrem de robust, face parte din aceeași categorie a subiecților nomazi din necropolele "A" și "B" de la Iclod;
- talie calculată după metoda lui Breitinger, cu foarte multă probabilitate a fost 168,9 cm., deci individul din mormântul Nr. 1 de la Cluj – Arhive avea o talie înaltă.

Nu putem face corect încadrarea tipologică din cauza stării de conservare și reprezentare a subiectului cercetat.

În ceea ce privește structura de bază a subiectului studiat din mormântul 1 Cluj – Arhive, aceasta se apropie destul de mult de subiecții mai în vârstă de la Iclod.

Analiza antropologică a materialelor sus menționate, s-a făcut pe baza

caracterelor metrice și morfologice, folosindu-se tehnica internațională a școlii românești de antropologie și demografie, cât și pe experiența proprie. Noi am uzat de cele mai moderne rezultate cercetărilor stomatologice europene, dat fiind importanța materialelor pe care le avem în studiu. Dăm mai jos criteriile generale ale determinărilor folosite de noi pentru a putea fi utilizate corect în egală măsură de antropologi și arheologi în studiile lor comparative;

Determinările de vârstă: s-a ținut seama în mod special de un studiu detaliat dento – maxilar, coroborat cu o atență observare a suturilor craniene, a decalotărilor epifizare pe grade și zone la scheletul postcranian, un studiu atent a bazinului, de la suturi la unghiuri și forme. În general căutăm să punctăm limitele în care s-au încadrat subiecții studiați, în studiul dento – maxilar ca și direcțiile de care am ținut seama și de experiența căror specialiști am ținut cont.

Rapoartele anatomice ale cavității bucale, în perioada copilăriei, sunt într-o permanentă condiționare cu vârsta, ca urmare a modificărilor survenite continuu în urma proceselor de creștere și dezvoltare.

Erupția dentară este un fenomen fiziologic complex, care are influență extrem de importantă asupra dezvoltării întregului aparat dento – maxilar. Particularitățile anatomo – topografice ale copilului la anumite vârste, ale mugurilor dentari și ale dinților, se deosebesc de maxilarele adulte și, sunt mai complicate fiind vorba de prezența unui număr mai mare de elemente anatomice la un volum mai mic (prezența inter-maxilară a mugurilor dentari).

Rapoartele maxilarelor capătă o oarecare stabilitate abia în intervalul de vârstă de 14 – 16 ani, când erupția dentară și formarea rădăcinilor este încheiată cu excepția celui de al treile molar. La grupul de copii între 0-14 ani, am putut urmări raportul dintre gaura mandibulară și orificiul mentonier în funcție de vârstă (determinarea = 92,2% din lot). Orificiul mentonier prezintă permanent o migrare spre distal, astfel la 4 – 6 ani orificiul se situează în dreptul primului molar temporar (decidus), pentru ca la vârsta adultă, pozițional să fie la nivelul spațiului dintre cei doi premolari, sau în dreptul celui de al doilea premolar.

Cele mai importante modificări pe care le depistăm și real diagnosticate pe cavitatea bucală a copilului, sunt în funcție de vârstă și de erupția dentară în corelație directă.

Erupția dentară începe la vârsta de 6 luni, când pe arcada alveolară a incisivilor centrali deciduali își fac apariția dinții și se termină la vârsta de 18 – 25 de ani când erupe molarul de minte.

Erupția fiecărui dinte are loc la o anumită vârstă cronologică, ținând cont de particularitățile constituției fiecărui individ, sau de unele aspecte patologice.

În studiul nostru am ținut seama de următoarele aspecte ce intervin în cadrul dezvoltării aparatului dento-maxilar:

- ordinea erupției dinților deciduali și permanenți;
- modul de erupere dentară;
- anomaliile intervenite – tulburărilor de erupție;

Am ținut cont în mod special, de experiența școlii românești de stomatologie – prof. dr. P. Firu, conf. dr. O. Grivu etc., a metodelor prof. dr. D. Coster (Spania), și nu în ultimul rând de pregătirea și îndrumarea prof. dr. I. Balaban.

Vârsta cronologică a erupției dinților deciduali

Dinții deciduali își fac apariția la 6 ani prin erupere pe arcadă a incisivilor inferiori, și se termină prin apariția la vârsta de 2 ani și jumătate a molarilor secunzi pe maxilarul superior. În mod normal la fiecare 6 luni trebuie să erupă un grup de dinți, diferențele în timp pot uneori să aibă o abatere de 3 – 5 luni în plus sau minus.

Diferențele mari de erupție sunt la dinții care erup mai târziu.

În stabilirea cronologiei s-a ținut seama de schema extrem de corectă privind calcifierea dinților deciduali și permanenți și a formării rădăcinilor a lui Rauber – Kopach.

1. Schema încadrării subiecților determinați din grupa vârstei cronologice a erupției dinților deciduali

I.-Incisivii centrali erup la 6 luni;

II.-Incisivii laterali erup la un an;

III.-Primii molari erup la vârsta de 1 1/2 ani;

IV.-caninii erup la vârsta de 2 ani;

V.-Molarii secunzi erup la vârsta de 2 1/2 ani;

2. Schema încadrării subiecților determinați din grupa vârstei cronologice a erupției dinților permanenți

I.-La 6 ani erup:

-Primii molari inferiori;

-Primii molari superiori;

-Incisivii centrali inferiori;

II.-La 7 ani erup incisivii centrali superiori;

III.-La 8 ani erup incisivii laterali superiori și inferiori;

IV.-La 9 ani erup caninii inferiori și primii premolari superiori;

V.-La 10 ani erup primii premolari inferiori și premolari secunzi superiori;

VI.-La 11 ani erup premolarii secunzi inferiori și caninii superiori;

VII.-La 12 ani erup molarii secunzi inferiori și superiori "molari de 12 ani".

VIII.-La 18 – 25 de ani erup molarii "de minte" (molarul 3 definitiv) cu întârzieri

sau de loc;

Pentru anumite zone sau așezări, există un grad deosebit de erupție mai precoce, se aplică deci corecția Ed. Bernouille. Bine înțeles se pot întâlni și erupții precoce (2 cazuri), care pot fi generate de o serie de factori generali ca: I. Bolile febrei și ereditare. Prof. Dr. D. Coster în studiile sale arată că erupția dentară și creșterea osoasă sunt unități ereditare (gene) independente, care inițial au fost strâns unite, dar care prin amestecul de tipuri contradictorii în succesiune își pierd legătura; II. Tipul rasial și regional (influențele pe care le au). În studiile sale P. Firu, consideră erupția precoce o urmare a predominării tipului regional mediteranean la noi în țară; III. Factorii locali – condițiile deviată mai evolute;

Erupția tardivă - a fost și se prezintă prin 5 cazuri cu cauze discutabile încă. Căci cauze pot fi mongolismul, rahitismul sau vârsta înaintată a mamei;

Fiecare individ are posibilități multiple, iar migrările populațiilor și "melanjul" tipurilor ereditare regionale și rasiale clasice aduc date care prin diferite nuanțări profilează aspecte diferite.

După Dr. Salzman următoarele anonalii; protuzia bimaxilară; incongruența dento-maxilară; variațiile de număr și poziție ale dinților diastema; ocluzia acoperită - deschisă - încrucișată - distalizată (Rubreh și Roland Bay); mai pot fi ereditare forma și mărimea maxilarelor, a dinților; cronologia erupției dentare (Kor Khaus). Subliniem că forma de anomalie ereditară este înăscută și trebuie diferențiată de anomaliiile cu caracter aparent ereditar care se instalează în condițiile influenței acelorași factori de mediu, cum ar fi rahitismul, dat fiind mediul umed al subiecților de la Iclod (?). După cum pot fi selecționate zonele de înhumări în urma epidemiilor la copii.

În articolul ce urmează acestui studiu privind populația de la Iclod, vom

detalia studiul scheletelor postcraniene tot de la Iclod, cu toate metodele de calcul și încadrare a staturii, ca și alte probleme demografice necesare studiilor populațiilor vechi.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Lazarovici Gheorghe: "Das Neolithische Grabfeld von Iclod (Keis Cluj, Siebenbürgen), Nice, 1976; Lazarovici Ghe.: - Sfârșitul culturii Vinea-Turdaș, în Câmpia Transilvaniei", în SCE, 1, II, 1977, p. 211 – 230, Caransebeș; Lazarovici Ghe. – Câteva probleme privind sfârșitul neoliticului în nord – vestul României", în ACTA MVSEI NAPOCENSIS, XVII, 1980, p. 13 – 30, Cluj – Napoca;

2. Necrasov Olga: "Date antropologice asupra populației culturii neolitice Starcevo – Criș", în SCE, 1967, T. 2, Nr. 2, p. L 59-169, București.

3. Necrasov Olga și Cristescu Maria: Aspecte ale neoliticului și eneoliticului românesc", în SCA, 1967, T 4, Nr. 2, p. 159-169, Buc.

4. Lazarovici Gheorghe și Georgescu Laurentia: Date noi privind cimitirul "A" de la Iclod" – Comunicare la sesiunea "Continuitate multimilenară", 27-29. V. 1981, Cluj – Napoca.

5. Gheorghe Lazarovici: "Grupul și stațiunea Iclod", Cluj – Napoca, 1991; Lazarovici Ghe.: Zoia Maxim, M. Mester, A. Bulbac, S. Radu și Radu Crisan: "Șantierul arheologic Fundătura "Poderei" (Com. Iclod) în ACTA MVSEI NAPOCENSIS, 331, 1996, p. 202 – 221, Cluj – Napoca.

6. Georgescu Laurentia și Gerogescu Emma Mădălina: "Unele probleme privind cultura Vinee – Turdas (Transilvania). Aspecte antropologice și demografice" – Sub tipar.

7. Georgescu Laurentia și Emma Mădălina Georgescu: "Populația neolitică de la Iclod, speranța și modul ei de viață" – Comunicare la al VII-lea Seminar Național de Etno – Arheologie "– Focul, Lutul, Gestul și Sunetul "– Iclod – Cluj, 15 noiembrie 1997.

8. Eugen Comsa: "Neoliticul din România", București, 1982.

9. Eugen Comsa și Octavian Raut: "Figurine antropomorfe aparținând culturii Vinea descoperite la Zarletul Mare" SCIV, IV, 20/1, 1969.